

Μιλώντας στα παιδιά για την ξενοφοβία, τη διαφορετικότητα και την αλληλεγγύη

γράφει η ΜΑΓΙΑ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ*

Σαν Αλ Σουρ και Κοκτώ

της Χρύσας Καραμήτρου
εικονογρ. Κατερίνα Χαδουλού,
εκδ. Ακυβέρνητες Πολιτείες,
Θεσσαλονίκη, 2018

Η απρόσμενη εμφάνιση στην κοινότητα της Ρεματιάς ενός παπαγάλου, του Σαν Αλ Σουρ, που καταφθάνει εκεί από το τροπικό του δάσος, αποδιωγμένος από την ερήμωση και την καταστροφή που προκάλεσαν η εκμεταλλευτική μανία των ανθρώπων και στη συνέχεια ο πόλεμος, προκαλεί αναστάτωση στην κοινότητα, που τον αντιμετωπίζει ως «ξένο». Μοναδική συμπαραστάτριά του μια δεκαοχτούρα, η Κοκτώ Ντεκαοκτώ, που τον υπερασπίστηκε αταλάντευτα, αντιμετωπίζεται και αυτή ως ξένο σώμα, ως μια προκλητική και αυθαδής παρουσία που χαλάει την τάξη και την ησυχία της κοινότητας, καθώς τολμά να έχει πάντα *«μια άποψη για όλα, συνήθως διαφορετική από τους υπόλοιπους και που την υπερασπιζόταν πάντοτε με πάθος»*.

Η ιστορία της Χρύσας Καραμήτρου αποτελεί μια λογοτεχνική αλληγορία που απευθύνεται πρωτίστως σε παιδιά. Ως τέτοια, «απαντά» στην ξενοφοβία, τον ρα-

τισμό και την κάθε μορφής αντίδραση απόρριψης της διαφορετικότητας, ενώ ταυτόχρονα αναδεικνύει με ευαισθησία και έμπνευση, τη σχέση του Εαυτού μας με τον Άλλο ως δυναμικά, αλληλοεξαρτώμενα και αλληλοεπιδρώντα στοιχεία που το αποτέλεσμα της δυναμικής τους και της διαλεκτικής τους σχέσης λειτουργεί καταλυτικά στην κατεύθυνση της δημιουργίας μιας χειραφετημένης –για τον Άνθρωπο– κοινωνίας. Η ενσυναίσθηση, η

αλληλεγγύη και η υπεράσπιση του δίκαιου αποτελούν, αναπόδραστα, πτυχές σε αυτό το ζητούμενο.

Πρόκειται για μια αλληγορία χαρακτήρων και καταστάσεων, όπου ο αφηγηματικός χωροχρόνος συνιστά ένα αχρονικό παρόν που ενεργοποιεί γεγονότα, καταστάσεις, φαινόμενα και ιδέες της σύγχρονης κοινωνίας των ανθρώπων μέσα στο πλαίσιο μιας φανταστικής ιστορίας με αλληγορική σημειωτική. Το στοιχείο του «πολυγλωσσισμού» για παράδειγμα, ως λογοτεχνικό εργαλείο διά του οποίου ανακαλούνται μέσα από τον λόγο του κάθε αφηγηματικού χαρακτήρα, συγκεκριμένοι και κοινωνικά προσδιορισμένοι χαρακτήρες, είναι ευδιάκριτο. Πράγματι, στην κοινότητα της Ρεματιάς, ένας ολόκληρος καμβάς από κοινωνικούς χαρακτήρες και συμπεριφορές ξεδιπλώνεται μέσα από τις μορφές των ζώων-χαρακτήρων. Με αυτόν τον τρόπο ο αναγνώστης-ακροατής της ιστορίας, μέσα από τον λόγο του παραγάλου «ακούει» τον λόγο του ξένου να διεκδικεί το δικαίωμά του στη ζωή και σε μια καινούργια πατρίδα: «Ακούει» τη διαμαρτυρία του ανυπότακτου, που αγωνίζεται για το δίκαιο, αλλά αντιμετωπίζεται με καχυποψία (δεκαοχτούρα). Αναγνωρίζει, τη θρασύδειλη στάση των κυρίαρχων (Κουκουβάγια-Γκιώνης-Τυτώ-Τσίφτης-Ξεφτέρη), όπως και την αναδίπλωση του καθενός στο προσωπικό του πρόβλημα και την αδιαφορία για τον άλλο, όταν ο κίνδυνος δεν έχει ακόμη χτυπήσει τη δική του πόρτα (Κότσυφας), τον φόβο και την καχυποψία για τον διαφορετικό, τον άγνωστο, τον ξένο (Κοτσουφίνα), την απάθεια του βολεμένου (Φρύνος), την ξιπασιά και την έπαρση του άρχοντα ευεργέτη-χορηγού που ενεργεί με το αζημίωτο (Παγών). Είναι αυτό που ο Bakhtine¹ περιγράφει

ως «ο λόγος του άλλου στη γλώσσα του άλλου».

Φανερώνεται, ωστόσο, παράλληλα και η λειτουργία της δυναμικής της ομάδας στην κατεύθυνση της απελευθέρωσης κάθε καταπιεσμένης προσωπικότητας και της ανάδειξης των αναγκών αλλά και της θετικής ιδιαιτερότητας του καθενός (Νυχτερίδα-Νερόφιδο-Αλεπού).

Το στοιχείο του «πολυγλωσσισμού» χρησιμεύει παράλληλα στη διάθλαση της έκφρασης των προθέσεων της συγγραφέα τόσο μέσα από τον ρόλο της ως αφηγήτη, που φαίνεται να κατέχει στην ιστορία, όσο και μέσα από τον ευθύ λόγο των ηρώων, ο οποίος χαρακτηρίζεται έτσι «διφωνικός»².

Στο πλαίσιο αυτό το κείμενο αποτελεί το καθρέφτισμα μιας κοινωνίας σε κρίση, όπως είναι η δική μας κοινωνία, όπου το κάθε μέλος της περιχαράκωνεται στον μικρόκοσμό του, αντιμετωπίζοντας τον διαφορετικό και τον κοινωνικά αδύναμο, ως υπαίτιο των δικών του προβλημάτων και αναδεικνύοντας τις σκληρές και επικίνδυνες πτυχές της ανθρώπινης κατάστασης, που αγγίζουν τα όρια του εκφασισμού της με κάθε μορφή.

Η εξέλιξη της πλοκής ωστόσο οδηγεί στην αναγνώριση της εσωτερικής συνείδησης του κάθε χαρακτήρα και των μεταξύ τους αποξενωμένων σχέσεων. Τοποθετεί τα μέλη της κοινότητας αντιμετώπιζοντας με τον εαυτό τους και θέτει υπό αμφισβήτηση τις κοινωνικές τους σχέσεις, καταφέροντας εντέλει να επαναπροσδιορίσει τις αντιλήψεις τους και τη στάση τους τόσο απέναντι στον «Άλλο» όσο και στην ίδια την κοινότητα: «Όσο ξένος είναι ο παραγάλος, άλλο τόσο ξένοι είμαστε κι εμείς μεταξύ μας!», ομολογεί ένας από τους χαρακτήρες εκφράζοντας την κοινή διαπίστωση, για να οδηγηθεί εντέλει η κοινότητα στη συνειδητοποίηση ότι η προσφορά στο σύνολο, η ανάπτυξη της κοινωνικής και της συλλογικής συνείδησης, λειτουργεί ως καταλύτης για την προσωπική ευτυχία που συνδιαμορφώνει

1. Μπαχτίν Μ. (1980) *Ζητήματα της ποιητικής του Ντοστογιέφσκι*, Μετ.: Αλεξ. Ιωαννίδου, Αθήνα, Πόλις, σ.σ. 158-159. Ο Bakhtine ορίζει ως «πολυγλωσσισμό» το φαινόμενο το οποίο αφορά στην λογοτεχνική επεξεργασία, κατά κανόνα παρωδιακή, της γλώσσας που «προσιδιάζει στα είδη, στα επαγγέλματα και άλλες διαστρωματώσεις της γλώσσας», στην παρωδιακή ανάκληση μέσω της αφήγησης «του

τρόπου του λέγειν του δέινα προσώπου, συγκεκριμένου και κοινωνικά προσδιορισμένου».

2. Μπαχτίν Μ. (1980), σ. 187.

το πλαίσιο της συλλογικής ευτυχίας και πραγματώνεται εντός της.

Ταυτόχρονα, στο κείμενο θίγονται με εμπνευσμένο και δομικά συνδυαζόμενο τρόπο ζητήματα όπως οι έμφυλες ταυτότητες, η αλληλέγγυα συνύπαρξη προσφύγων και ντόπιων πληθυσμών σε μια ανθρωπιστική κοινωνία ως πολιτιστική ποικιλότητα, αναλογικά και ως συνάρτηση της περιβαλλοντικής βιοποικιλότητας. Η παραπάνω οπτική είναι ιδιαίτερα σημαντική μπροστά στον μεγάλο κίνδυνο που προκαλεί η άνοδος των εθνικιστικών-φασιστικών δυνάμεων με την κατασκευή «εχθρών» στο πρόσωπο των κοινωνικά αδύναμων ανθρώπων, καλλιεργώντας τον φόβο απέναντί τους.

Γίνεται έτσι κατανοητή η χειραφετική δυναμική της ιστορίας αυτής που διοχετεύεται μέσα από τη χρήση του φανταστικού στοιχείου, καθώς ο λόγος και η δράση των ηρώων γίνεται το μέσον διά του οποίου επιτυγχάνουν να αυτοπραγματωθούν και κατά συνέπεια να βοηθήσουν και όσους αντιμετωπίζουν ανάλογες καταστάσεις³. Σύμφωνα με τον Zipes για να είναι «απελευθερωτική» η παιδική λογοτεχνία, «οφείλει να αντικατοπτρίζει μια διαδικασία αγώνα ενάντια σε κάθε μορφή καταπίεση και αυταρχισμό ενώ ταυτόχρονα να προτείνει συγκεκριμένες δυνατότητες και τρόπους πραγματοποίησης της ουτοπίας»⁴. Ανάλογες είναι και οι στοχεύσεις μιας απελευθερωτικής και κριτικής εκπαίδευσης που υπηρετεί το όραμα μιας χειραφετημένης ανθρώπινης κοινωνίας. Ο αλληγορικός λόγος της Χρύσας Καραμήτρου συνιστά λόγο ποιητικό, με χαρακτήρα βαθύτατα πολιτικό και παιδαγωγικό. Αισιόδοξος, φωτεινός και γεμάτος δύναμη προσφέρει ορίζοντες υπέρβασης της καθορισμένης πραγματικότητας, που απελευθερώνουν τις απεριόριστες δυνάμεις του ονείρου!

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και η ίδια η συγγραφέας, «το ζητούμενο για τα παιδιά αλλά και για όλους μας είναι να επιθυμήσουμε, να ονειρευτούμε και

να αγωνιστούμε για μια κοινωνία των ανθρώπων, που μιμούμενη τη χωρίς σύνορα ποικιλομορφία της φύσης, θα διαφυλάττει ως τον πολυτιμότερο θησαυρό τη δική της ομορφιά και ποικιλομορφία».

Αξίζει να σημειώσουμε επιπλέον ότι η ιστορία αυτή ξεκίνησε μέσα σε μια σχολική τάξη, καθώς η ιδέα δουλεύτηκε με παιδιά της Β΄ Δημοτικού και πρωτοπαρουσιάστηκε από τα ίδια ως σχολική θεατρική παράσταση. Στη συνέχεια, ως παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο τέθηκε στη διάθεση κάθε αναγνώστη για να απολαύσει τον λογοτεχνικό και τον αισθητικό του πλούτο και να του προσφέρει ακόμη ευρύτερους ορίζοντες σκέψης και ελπιδοφόρας οπτικής για το σήμερα και το αύριο μιας χειραφετημένης και αλληλέγγυας κοινωνίας. Διακρίνεται έντονα από το στοιχείο της θεατρικότητας που προσφέρει τη δυνατότητα να αποδοθεί θεατρικά από τους μαθητές (προσαρμοζόμενο σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης) και να προσεγγιστεί ποικιλοτρόπως.

Συνοδευόμενο, τέλος, το κείμενο και από προτάσεις δημιουργικής αξιοποίησης του από εκπαιδευτικούς, που αφορούν κυρίως σε τεχνικές δράματος-θέατρου και υιοθετώντας την οπτική του θεάτρου του Καταπιεσμένου, επιστρέφει στη σχολική τάξη με τη δυνατότητα να αξιοποιήσει την ισχυρότατη παιδαγωγική του διάσταση μέσα από τις δραστηριότητες ρόλων και να ενισχύσει στο έπακρο την παιδαγωγική του επενέργεια, λειτουργώντας στην κατεύθυνση των στόχων της Κριτικής Παιδαγωγικής.

Το κείμενο υποστηρίζεται από την εξαιρετική εικονογράφηση της Κατερίνας Χαδουλού, αναδεικνύοντας τη δύναμη της εικόνας στην πρόσληψη των κειμενικών μηνυμάτων από τον αναγνώστη.

Διαβάζοντας την ιστορία της Χρύσας Καραμήτρου ο αναγνώστης νιώθει αναπόσπαστο κομμάτι της πολύβουης Ρεματιάς, της γεμάτης από το φως που χαρίζουν «*οι φλογερές καρδιές, οι ανοιχτές αγκαλιές και τα φωτεινά χαμόγελα των κατοίκων της*», και που κυρίως αποπνέει τη βεβαιότητα πως στο παρόν και στο μέλλον που χτίζεται μέσα του, όλα τα καλά μπορούν να συμβούν!

3. Zipes, J. (2007). *Les contes d e fées et l'art de la subversion*, Paris, Payot et Rivages, p. 297.

4. Ibid, p.29.